

ERON VA ROSSIYA O'RTASIDAGI IQTISODIY-SIYOSIY HAMKORLIKNING RIVOJLANISH TARIXI (1991–2010)

Doniyorov Xasan Alisher o'g'li

Denov tadbirkorlik va pedagogiga instituti

Tarix yo'nalishi 4-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada 1991–2010-yillar davomida Rossiya va Eron o'rtasidagi iqtisodiy va siyosiy hamkorlikning rivojlanish jarayoni tahlil qilinadi. Maqolada ikki davlat o'rtasidagi diplomatik aloqalar, energetika va savdo sohasidagi hamkorlik, shuningdek mintaqaviy xavfsizlik masalalaridagi o'zaro munosabatlar yoritiladi. Ayniqsa atom energetikasi va mintaqaviy siyosiy hamkorlikning ahamiyati ochib beriladi.*

Kalit so'zlar: *Rossiya, Eron, iqtisodiy hamkorlik, siyosiy aloqalar, energetika, Kaspiy dengizi, xalqaro munosabatlar.*

Аннотация. *В данной статье анализируется процесс развития экономического и политического сотрудничества между Россией и Ираном в период с 1991 по 2010 год. В статье освещаются дипломатические отношения между двумя странами, сотрудничество в области энергетики и торговли, а также взаимные отношения по вопросам региональной безопасности. Особое внимание уделяется значению атомной энергетики и регионального политического сотрудничества.*

Ключевые слова: *Россия, Иран, экономическое сотрудничество, политические отношения, энергетика, Каспийское море, международные отношения.*

Abstract. *This article analyzes the development process of economic and political cooperation between Russia and Iran during the years 1991–2010. The article highlights diplomatic relations between the two countries, cooperation in the fields of energy and trade, as well as mutual relations on regional security issues. In particular, the importance of nuclear energy and regional political cooperation is revealed.*

Keywords: *Russia, Iran, economic cooperation, political relations, energy, Caspian Sea, international relations.*

XX asr oxiri va XXI asr boshlarida xalqaro munosabatlar tizimida muhim o'zgarishlar yuz berdi. Ayniqsa, Sovet Ittifoqining parchalanishi natijasida dunyoda yangi geosiyosiy vaziyat shakllandi. Bu jarayon sobiq ittifoq hududida yangi mustaqil davlatlarning paydo bo'lishiga olib kelib, xalqaro siyosiy va iqtisodiy aloqalarning qayta shakllanishiga sabab bo'ldi. Shu davrdan boshlab Rossiya va Eron o'rtasidagi hamkorlik ham yangi bosqichga ko'tarildi. 1991-yildan keyin Rossiya tashqi siyosatida Yaqin va O'rta Sharq mamlakatlari bilan hamkorlikni rivojlantirish muhim yo'nalishlardan biri bo'ldi. Eron esa mintaqadagi eng muhim davlatlardan biri sifatida

Rossiya bilan siyosiy va iqtisodiy aloqalarni mustahkamlashga intildi¹⁰. Har ikki davlat ham xalqaro siyosatda o'z manfaatlarini himoya qilish, mintaqaviy barqarorlikni ta'minlash hamda iqtisodiy aloqalarni rivojlantirishni asosiy maqsad sifatida ko'rdi. 1990-yillarning boshlarida Rossiya va Eron o'rtasidagi hamkorlik asosan siyosiy va diplomatik aloqalarni tiklashdan boshlandi. Sovet davrida ham ikki davlat o'rtasida ma'lum darajada hamkorlik mavjud bo'lgan bo'lsa-da, yangi tarixiy sharoitlarda bu aloqalar yangicha shaklda rivojlandi. 1992-yilda ikki davlat o'rtasida diplomatik munosabatlar mustahkamlandi va bir qator iqtisodiy hamkorlik shartnomalari imzolandi. Rossiya va Eron o'rtasidagi hamkorlikning eng muhim yo'nalishlaridan biri energetika sohasida bo'ldi. Eron dunyodagi eng yirik neft va gaz zaxiralari ega davlatlardan biri hisoblanadi. Rossiya ham energiya resurslari bo'yicha yetakchi davlatlardan biri sifatida Eron bilan bu sohada hamkorlik qilishdan manfaatdor edi. Energetika sohasidagi hamkorlik ikki davlat iqtisodiy munosabatlarining asosiy yo'nalishlaridan biriga aylandi. 1990-yillarda Rossiya va Eron o'rtasidagi savdo aloqalari ham asta-sekin rivojlana boshladi. Rossiya Eronga sanoat mahsulotlari, texnika va harbiy texnologiyalar yetkazib berar edi. Eron esa Rossiyaga asosan qishloq xo'jaligi mahsulotlari va ayrim xom ashyo turlarini eksport qilgan. Shu tariqa ikki davlat o'rtasida o'zaro manfaatli iqtisodiy aloqalar shakllandi. Rossiya va Eron o'rtasidagi hamkorlikning muhim yo'nalishlaridan yana biri atom energetikasi sohasida amalga oshirildi. Ayniqsa, Bushehr Atom Elektr Stansiyasi qurilishi ikki davlat o'rtasidagi eng yirik qo'shma loyihalardan biri bo'ldi. Ushbu loyiha Rossiya texnologiyalari asosida amalga oshirilgan bo'lib, u ikki davlat o'rtasidagi strategik hamkorlikning muhim ramziga aylandi.

1990-yillarning oxiri va 2000-yillarning boshlarida Rossiya va Eron o'rtasidagi siyosiy hamkorlik ham kuchayib bordi. Har ikki davlat xalqaro siyosatda bir qator masalalarda o'xshash pozitsiyaga ega edi. Jumladan, Yaqin Sharq mintaqasidagi xavfsizlik, terrorizmga qarshi kurash hamda ko'p qutbli dunyo tizimini shakllantirish masalalarida Rossiya va Eron o'zaro hamkorlikni rivojlantirdi. 2000-yilda Rossiyada hokimiyat tepasiga Vladimir Putin kelishi bilan mamlakat tashqi siyosatida yangi strategik yo'nalishlar belgilandi. Bu davrda Rossiya Yaqin Sharq davlatlari bilan hamkorlikni kengaytirishga katta e'tibor qaratdi. Natijada Eron bilan iqtisodiy va siyosiy aloqalar yanada rivojlandi. 2000-yillarda Rossiya va Eron o'rtasidagi savdo hajmi sezilarli darajada oshdi. Iqtisodiy hamkorlik sanoat, energetika, transport va infratuzilma sohalarini ham qamrab oldi¹¹. Rossiya kompaniyalari Eron hududida bir qator yirik loyihalarda ishtirok etdi. Bundan tashqari, harbiy-texnik hamkorlik ham ikki davlat aloqalarining muhim qismi bo'ldi. Rossiya Eron uchun harbiy texnika yetkazib beruvchi asosiy davlatlardan biri bo'lib qoldi. Bu hamkorlik ikki davlat o'rtasidagi strategik sheriklikni mustahkamladi. 2000-yillarda Rossiya va Eron o'rtasidagi mintaqaviy hamkorlik ham rivojlandi. Ayniqsa, Shanxay Hamkorlik

¹⁰ Vladimir Sazhin. Russia and Iran: Economic and Political Relations in the Modern Period. – Moscow: Institute of Oriental Studies, 2001.

¹¹ Rouhollah K. Ramazani. Iran's Foreign Policy: Contending Orientations. – Charlottesville: University of Virginia Press, 2004.

Tashkiloti doirasida Eron Rossiya bilan yaqin aloqalarni rivojlantirdi. Eron ushbu tashkilotda kuzatuvchi maqomiga ega bo'lib, Rossiya bilan mintaqaviy xavfsizlik masalalarida hamkorlik qildi¹².

Shuningdek, Kaspiy dengizi hududidagi siyosiy va iqtisodiy masalalar ham Rossiya va Eron o'rtasidagi hamkorlikning muhim yo'nalishlaridan biri bo'ldi. Har ikki davlat Kaspiy dengizi hududidagi resurslardan foydalanish va transport yo'laklarini rivojlantirish masalalarida o'zaro maslahatlashuvlar olib bordi. 2000-yillarning oxiriga kelib Rossiya va Eron o'rtasidagi hamkorlik yanada kengaydi. Siyosiy, iqtisodiy va energetika sohalaridagi aloqalar mustahkamlandi. Bu hamkorlik ikki davlat manfaatlariga mos kelgan holda rivojlanib bordi. 2010-yilga kelib Rossiya va Eron o'rtasidagi munosabatlar mintaqadagi muhim strategik hamkorlik darajasiga yetdi. Har ikki davlat xalqaro siyosatda bir-birini qo'llab-quvvatlashga harakat qildi hamda iqtisodiy hamkorlikni yanada kengaytirishga intildi.

1991–2010-yillar davomida Rossiya va Eron o'rtasidagi iqtisodiy-siyosiy hamkorlik bosqichma-bosqich rivojlandi. Sovet Ittifoqi parchalanishidan keyin ikki davlat o'rtasidagi munosabatlar yangi bosqichga ko'tarildi. Energetika, atom energetikasi, savdo-iqtisodiy hamkorlik hamda mintaqaviy xavfsizlik sohaları ikki davlat aloqalarining asosiy yo'nalishlari bo'ldi. Ayniqsa Bushehr atom stansiyasi loyihasi Rossiya va Eron o'rtasidagi strategik hamkorlikning muhim namunasi sifatida tarixda muhim o'rin egalladi. Shu tariqa 1991–2010-yillarda Rossiya va Eron o'rtasidagi hamkorlik xalqaro munosabatlar tizimida muhim ahamiyat kasb etdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ataev X. A. Torgov ekonomicheskie svyazi Irana s Rossiey v XVIII-XIX vv. – Moskva: Nauka, 1991. – 136 s.
2. Vladimir Sazhin. Russia and Iran: Economic and Political Relations in the Modern Period. – Moscow: Institute of Oriental Studies, 2001.
3. Anoushiravan Ehteshami. Iran and Eurasia: The Emerging Strategic Partnership. – London: Routledge, 2004.
4. Mark N. Katz. Russian–Iranian Relations in the Post-Soviet Era. – Washington: Middle East Institute, 2006.
5. Rouhollah K. Ramazani. Iran's Foreign Policy: Contending Orientations. – Charlottesville: University of Virginia Press, 2004.
6. Mehdi Parvizi Amineh. The Greater Middle East in Global Politics: Social Science Perspectives on the Changing Geography of the World Politics. – Leiden: Brill, 2007.
7. Ivashenkov G. Rossiya-Iran: gorizonti partnerstva // Mejdunarodnaya jizn. – Moskva: Nauka, 2004. – № 10. – 87-90 s.

¹² Ataev X. A. Torgov ekonomicheskie svyazi Irana s Rossiey v XVIII-XIX vv. – Moskva: Nauka, 1991. – 136 s.